

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

Tűz Tamással

1986 áprilisában ritka és megrisztelő meghívást kaptam Kanadába. Tűz Tamással, a magyar emigráció talán legkiemelkedőbb lírikusával tölthettem egy hónapot Scarboroughban. Számára ez az év és hónap a visszaemlékezés, a felmérés időszaka is volt, hiszen ekkor töltötte be 70. életévét. Beszélgetéseink során kértem erre az interjúra, amit ő „párbeszédnek” nevezett később. Hosszú beszélgetéseinknek – amit egy-egy vers felolvasása, elemzése szakított csak meg – ez csupán töredéke, s ha kicsit „hivatalos” is, de talán sikerül megsejtenni egy nagyon nyitott, bölcs alkotó gondolatait a költészetről, s bepillantást adni mindennapjaiba.

- *Hogy érzed magad mint amerikai magyar író?*
- *Mint magyar vagy mint amerikai?*

– *Válasszuk ketté, ha úgy jobb!*

– *Először is a közhiedelemmel ellentétben nem vagyok amerikai, kanadai vagyok – és csak magyar író vagyok. Ehhez semmi köze Kanadának, ahol élek, sem Amerikának és más földrajzi helynek, ahol valaha megfordultam. Ilyen szempontból nem érdekel még az angol fordítás/ferdítés sem, pedig jó néhány versem angolul is ismert. Én magyar író vagyok és ugyanúgy érzem magam, mint 50 évvel ezelőtt, mikor elkezdtem verseket írni negyedéves teológusként. Írtam ugyan már tizenhárom éves koromban is három verset, amit beküldtem a „Zászlónk” című folyóiratnak, s biztató választ kaptam. A döntő élmény azonban az volt – amit, ha jól emlékszem, már leírtam a Vigília 50. évfordulójára megjelent számban –, amikor egy barátom behívott a cellájába és megmutatta a verseit. Ezek közül már sok megjelent különböző folyóiratokban, persze álnéven, különben cenzúráztatni kellett volna előljáróinkkal. Amíg a verseket olvastam, az az érzésem támadt, hogy ilyeneket én is tudnék írni... És ettől kezdve újra felvettem a tollat nyolc év távlatából, és azóta is írok.*

– *Nem hittem volna, ha nem látom, hogy ennyire a mindennapjaidhoz tartozik a versírás...*

– *Most! Bár ha akkor nem írok verseket, akkor most nem költő vagyok, hanem – amiről akkor szó volt – esetleg kiküldenek Rómába vagy Bécsbe tanulni, ahol aztán nem lett volna időm az ilyesmire... Belevetem magam az „egyházi karrierbe”...*

– *Így is kanonok vagy...*

– *Igen, és büszke is vagyok rá, mert ezzel a győri püspök tulajdonképpen távolról nemcsak papi munkámat, hanem költői tevékenységemet is megtisztelte. Mert még azt is kevesen tudják, hogy pap vagyok... Pedig tábori lelkészként megjárta a frontot, majd fogságban voltam. Amíg el nem hagytam az országot, plébános is voltam Bezenyén és Szenden. Az ottaniak még emlékeznek rám, levelek is jönnek...*

– És az itt töltött években . . . ?

– Harminc év alatt 18 könyvet írtam . . . Na, ezt csináltam! Más nemigen. Jártam egy-két helyen. Építettem templomot, voltam kórházlelkész, egyszóval végeztem a rendes papi munkát egészen addig, míg nyugdíjba nem mentem. Ugyanúgy, mint mások teszik ezt, talán még jobban. És szabad időmben, egy héten egyszer a szabadnapomon leültem verset írni . . . Munkaidőmben sohasem írtam! Azóta írok naponta vagy kétnaponta, amióta nyugalomban vagyok. Cukorbajomnak sokat köszönhet a költészet . . .

– Az irodalomtörténészek legendái szerint életed egyik legdrámaibb fordulópontja, ami költészetedre kihatással volt: Európa elhagyása . . .

– Nem hiszem. 56 előtt már rengeteg dolog történt velem, mint mondtam, s költészetemnek jó részét megalkottam már. Sokak szerint ez a maradandóbb . . . Tehát énbennem tulajdonképpen nem indított el semmilyen új folyamatot ez, egyszerűen tovább írtam a verseimet. Egyébként se vagyok politikus költő, ezt hagyom a politikusokra. Engem tisztán a költészet maga érdekel.

– Mit jelent számodra a „költészet maga”? Mit tartasz a vers „leglényegének”? Hogyan lehet versben élni, gondolkodni . . . ?

– Ez elég laza kérdés . . . Számomra a költészet maga, a vers azt jelenti . . . hogy a vers *mindent* jelent! . . . Kikapcsolva minden más érdekkört, érdeklődési kört, engem maga a vers érdekel mint élettartalom, lényeg. Mindaz, amit én érzek, gondolok, átélek – benne van a verseimben. Ezért nem írok regényt – azonkívül, hogy nem értek hozzá –, mert minden, amit átéltem, benne van a verseimben. Ezért, aki értéssel olvassa őket, sok mindent megtud rólam. Ezzel együtt mégsem vagyok „téma-költő”, ahogy többször is megírtam már. Én nem az utcáról szedem fel a témát, nálam az utcáról felszedett téma legföljebb dekoráció, mint minden más, amit beleveszek a versbe. Dekorációnak használom a modern és az antik élet különböző mozzanatait, azaz nálam tulajdonképpen minden dekoráció . . . Szeretek mindent a versben, ami belefér, tehát a gondolatot is, az érzelmet, a szenvedélyt, a lázat, az élet külső és belső fordulatait: magát az *életet*. Természetesen nem arra törekszem, hogy az életet híven fejezzem ki, hanem megpróbálom átszűrni az én költői képzeletem szűrőjén. Átalakítom. Így válik az én versem „túztamásivá”, ahogyan sokan emlegetik. De hát így van ezzel minden költő, ha igazi költő, és megtalálja saját hangját . . . Mindenkinek megvan a maga versvilága.

– Szeretném, ha költői módszeréről beszélnél valamit! Úgy látom, számodra teljesen szakrális még maga a versírás folyamata is . . . Bevallom, ez nekem meglepetés volt, mert erről vagy nem merik a költőket kérdezni, vagy nem szívesen beszélünk róla.

– Ne hidd, hogy ez újdonság! Sokan elmondták már. Talán Kosztolányi fejezte ki a legprecízebben, mikor azt mondta, hogy a próza számára hétköznap, a vers *ünnep*. Mikor szakrális emlegetsz, jól látod: a költészet nekem is ünnep, és én, ha tehetem, hétköznapjaimat ünneppé változsolom vele. Valamikor hiányzott, ha nem írtam mindennap verset, mára már lelassultam . . . De ha nekiülök, akkor valóban szakrálisan ülök neki az írásnak. Mindent megteszek, ami fölfokozza a versírás iránti hangulatomat.

– Elmondanád . . . ?

– Megiszom egy korty italt, elszívok egy fél szivart és bemelegítem magam: olvasok egy-két verset innen-onnan, hogy lássam, mások mit tudnak, mennyivel tudom fölülhaladni őket. Ha nem találok ilyet, saját régebbi köteteimet veszem elő és azokból meritek ihletet. Ez a szakrális vonatkozás . . .

– *Egyszer azt mondtad, hogy szavakból is lehet költészetet csinálni. Ezt hogyan érted?*

– *En a költészet anyagának elsősorban nem a gondolatokat tekintem, hanem a szavakat. Mert gondolatokat hiába ír – akár a legszebbeket, legfilozofikusabbakat, legteologikusabbakat az ember, az mind csak próza marad, ha nincs benne költészet. A gondolatot tehát úgy kell kifejezni, hogy az szép legyen és akkor lesz belőle költészet. Amúgy marad tudomány. A nagy filozófusok is többnyire keverték a kettőt, úgy irtak prózát, hogy végül költészet lett belőle. Szent Ágostontól kezdve az új filozófusokig. Heidegger például állítólag nagyon szép költői nyelven ír... Én tehát a szavakba vagyok szerelmes! Ez nem azt jelenti – mert egyesek ezt mondják –, hogy játszom a szavakkal. A szóban minden érdekel: az íz, a zamat, a hang, a zene, a dallam. És a legfontosabb: két szó titkos egybefüggése, együtt-csengése. Ma már kevés költőnek van érzéke a szavak zenéjéhez, vagyis inkább a szavak belső zenéjéhez. Őket legtöbbször a tárgy megkapó, újszerű volta érdekli, különössége, a benne rejlő humor... engem a szó! Vagyis nem lesz csak azért jó egy vers, mert valami érdekes „nyavalya” van benne. Arról már nem is beszélve, hogy otthon is megromlott a nyelv, keveseknek van füle az ilyen finomságokra.*

– *De mintha Tűz Tamásból is kettő lenne!? Van egy avantgarde Tűz Tamás, aki a mai irányzatokat követi, és van egy klasszikus, aki tökéletesen tud verselni. Avantgarde verseidre azt mondod: „bekapták a horgot”, de verseid nagy része ez. Míg magad szívesebben idézel a klasszikusabb fajtából...*

– *Igaz. Szeretem az avantgarde-ot. Az élet különleges mozzanatait jól ki lehet vele fejezni.*

– *Visszatérve a „szó-költészetre”. Úgy gondolom, s az előbb utaltál is rá, hogy a mai ember nemcsak nem érti a szavakat, hanem a szavak egyre inkább elvesztik jelentésüket. Ennek ellenére a költőnek mégiscsak az a feladata, hogy ezekből a szavakból építsen. Hogyan lehet szerinted olyan valamiből építeni, aminek se jelentése, se jelentősége?*

– *A szavakból való építkezés nem öncélú. Régen régi szavakból építettünk, az új világban új szavakból építünk. Mindig új éneket kell mondani. Én hiszem, hogy lehet új szavakból is építeni olyat, amit sokan megértenek. Köteteimnek több mint fele az új világ szavaiból épült.*

– *Ebből önként adódik a kérdés, hogy miben látod általában ma a költők szerepét és a saját szerepedet?*

– *Minden ilyen szerep-históriát ki nem állhatok. Nem vagyok program-költő, nekem nincs szerepem. Én csak énekelek vagy nem énekelek, de szerepem abszolút nincsen, mivel senki sem törődik velem, főleg az emigrációban. Haza meg nagyon ritkán ér el a hangom, tehát... Otthon persze általában óriási szerepe van a költészetnek és a költőknek. Ez egy ritka, rendkívüli eset, hogy harminc költő az utóbbi évszázadban az idegen tenyészetben is megélt. Ehhez tehetség és türelem kell. A magyarság otthon él és ők az igazi befogadó közönség. Hogy otthon is lanyhul a költők szerepe? Ez világlajosság. Minden művészet szerepe csökken ott, ahol a televízió és az ideológia a döntő. Ezek mindenhol megszüntetik a költészetet.*

– *Köszönöm a beszélgetést.*

Simándi Ágnes